

חיוב ברכת הגומל ביולדת - מאימתי?

יוסף שכטר

ראשי פרקים:

- א. חיוב חולה שנתרפא בברכת הגומל
- ב. יולדת בהלכות שבת
- ג. היחס בין חילול שבת על יולדת לברכת הגומל של היולדת

א. חיוב חולה שנתרפא בברכת הגומל

מקור דין ברכת הגומל מובא בגמרא במסכת ברכות (נד.):

"אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות - יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים, ויצא ... מי שחלה ונתרפא - דכתיב: אולים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו כל אכל תתעב נפשם וגו', ויזעקו אל ה' בצר להם וגו', ישלח דברו וירפאם וגו', יודו לה' חסדו."

ומבאר רש"י במקום: "חולה - שהורע מזלו, לפיכך השד מתגרה בו, וכן חיה - אשה שילדה, וכן אבל."

מרש"י משמע שהוא למד שחיוב ברכת הגומל ביולדת נובע מדין חולה שנתרפא. דהיינו, אישה שכרעה ללדת נכנסה למצב סכנה, וכאשר תצא ממנו, תהיה מחויבת בברכת הגומל. לכאורה תמוה שרש"י בחר לציין דווקא את היולדת כדוגמה לחולה שנתרפא, לכאורה היה מובן יותר אם רש"י היה מבאר לנו את רמת החולי אליו החולה צריך להגיע על מנת להתחייב בברכת הגומל. שאלה זו מתעצמת יותר כיוון ששאר הראשונים שדנו בסוגיא זו התעלמו לגמרי מדינה של היולדת והתייחסו לרמת החולי בה מתחייב החולה בברכת הגומל. כך כותב הרא"ש (ברכות ט, ג):

"כתב ה"ר יוסף ז"ל דוקא חולה שנפל למטה אבל אם חש בראשו או במעיו א"צ לברך. אבל בערוך משמע אפי' חש בראשו ובמעיו."

הרמב"ם והרמב"ן יחד עם ראשונים נוספים הלכו בשיטת הערוך. ראשונים אלה למדו דין זה מהירושלמי בברכות (ד, ד), "ר"ש בר אבא בשם ריב"ל כל החולי בחזקת הסכנה." דהיינו, אפילו חש בראשו או במעיו הרי זה בכלל סכנה. המחבר (ריט, ח) פסק כראשונים אלה, וכתב:

"בכל חולי צריך לברך, אפילו אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל, אלא כל שעלה למטה וירד, מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום."

בשיטת ה"ר יוסף לעומת זאת, הלכו הראב"ד, הטור, וכן פסק הרמ"א באותו סעיף: "יש אומרים דאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה, כגון מכה של חלל." מספר אחרונים, ובהם המגן אברהם פסקו כמחבר, בעוד אחרונים אחרים קיימו את פסק הרמ"א. בדרך ייחודית הלך הט"ז שלא נקט כאף אחת מהשיטות, וכתב:

"הוא הדין בחולה שמוטל במטה יותר מג' ימים כנ"ל דהא צריך לבקשת רחמים מאחרים."¹⁰⁵

כעת יש לדון, במה נחלקו הראשונים? לכאורה אפשר להציע שלכולי עלמא יש לברך אך ורק כאשר הגיע האדם לכלל סכנה, אלא שנחלקו האם יש גדר של סכנה בחולי מועט שאיננו פיקוח נפש כמו אדם שחש בראשו או במעיו. בעוד שהערוך וסייעתו נקטו שיש גדר של סכנה אף בחולי מועט, ה"ר יוסף וסייעתו נקטו שאין גדר של סכנה בחולי מועט, אלא רק בחולי גדול שיש בו פיקוח נפש.

הסבר זה מוקשה מעט מלשון הירושלמי (שאחריו נמשך הערוך) ובו משמע שלא כדברינו: "כל החולי בחזקת סכנה", אין הכוונה שאדם שלקה בחולי זה הינו כעת, בהווה, במצב של סכנה, אלא הכוונה היא שהוא עלול להגיע בעתיד לכלל סכנה, שכן כל החולי בחזקת סכנה. על כן נראה יותר להסביר שהערוך וסייעתו סוברים שכאשר אדם חולה אף בחולי מועט מידת הדין רובצת עליו. רמז לכך המחבר כאשר ביאר שיטה זו וכתב: "מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרודם". כאשר נתרפא, חובה על החולה להודות שהתהפכה מידת הדין למידת הרחמים.¹⁰⁶ הרמב"ן בתורת האדם (שער הסוף עניין הרפואה) אכן כותב את הסברא הזו:

"ולענין ברכת החולים לאו דווקא בחולי שיש בה סכנה, ולא במכה של חלל דוקא, אלא כל שעלה למטה וירד צריך להודות, מפני שדומה כמו שהעלוהו לגרודם לידון וצריך פרקליטין גדולים להנצל, ורחמיו של הקדוש ברוך הוא נעשו לו פרקליטין. וכן בענין הדרך שכל הולכי דרכים צריכין להודות. ואף על גב דרב יהודה הולכי מדברות אמר, לישנא דקרא נקט וכל דרך במשמע."

בהסבר סברתו של ה"ר יוסף נראה כי ניתן להציע הסבר פשוט יותר. ברור ופשוט שאדם שלא הגיע לכלל סכנה לא יברך הגומל, וכי נתהפך דינו ממוות לחיים? רק אדם שהגיע לכלל סכנת חיים ממשית צריך לברך הגומל שכן חסד גדול עשה עימו ה' יתברך והציל אותו מרדת לבאר שחת. אך בעיון מעמיק יותר, ניתן אולי להציע הסבר אף לסברת הערוך וסייעתו. בפשטות משמע שהרמב"ן (המובא לעיל מ'תורת האדם') השווה את דין חולה שאין בו סכנה לסתם דרך שבה גם כן יש חיוב לברך הגומל כאשר האדם יוצא ממנה.¹⁰⁷ אולי אפילו אפשר לומר שהוא למד דין חולה שאיב"ס מדין סתם דרך, שהרי בירושלמי משמע שחיוב ברכת הגומל בחולה שאיב"ס ובאדם שהלך בדרך קצרה, הינו חיוב זהה. אם כך, ניתן לומר כי סברתו של הרמב"ן היא שחיובו של חולה שאיב"ס בברכת הגומל איננה מפני שהיה עלול להגיע לכלל סכנה מחוליו, אלא אך ורק מפני שהיה שרוי במצב של חולי, שמדינא דירושלמי חייב לברך הגומל. כשם שהגמרא אמרה שהולכי מדבריות צריכים לברך אף על פי שלא תקפו אותם ליסטים, כך גם חולה שאיב"ס אף על פי שלא הגיע לכלל סכנת חיים ממשית.

על פי הסבר זה, ניתן אולי להקשות על סברת ה"ר יוסף ודעימיה שחילקו בין דרך לדרך אף שהגמרא לא חילקה. על כך כבר תירץ הטור:

"הא דאיתא בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה לא אמרו אלא לענין תפלת הדרך שבכל הדרכים צריך אדם לבקש על עצמו אבל ברכת הגומל במקום תודה איתקן."

¹⁰⁵ עיי"ש בביאה"ל במקום שדן בשיטת הט"ז.

¹⁰⁶ עיין ברמב"ן מתורת האדם המובא בפסקה הבאה.

¹⁰⁷ לשיטתו של הרמב"ן לכל הפחות.

דהיינו, לפי הטור, לא נחלק ה"ר יוסף על כך שכל הדרך בחזקת סכנה, אלא שזה רק נאמר לעניין תפילת הדרך, דהיינו שחובה על כל אדם להתפלל על מנת להינצל מסכנותיה של הדרך, אך לעניין חיוב הודאה על הצלה מסכנה, לא די לנו בכך שהדרך תהיה בחזקת סכנה, אלא האדם צריך להיכנס לכלל סכנת חיים ממשית.

למסקנה ניתן לומר כי לכולי עלמא יש חיוב תפילה כאשר אדם נכנס למקום סכנה, אלא שנחלקו הראשונים מתי האדם נתחייב בהודאה. לדעת הערוך, כשם שהתפילה נתקנה על עצם הכניסה למקום הסכנה, כך גם ההודאה נתקנה על עצם היציאה ממקום הסכנה, אף שהאדם לא הגיע לכלל סכנת חיים ממשית. לה"ר יוסף, לעומת זאת, תפילה אכן נתקנה על עצם הכניסה למקום סכנה, שראוי הדבר שאדם יבקש על העתיד כיון שאינו יודע מה מצפה לו, אך למפרע, על העבר, מחויב הוא בהודאה אך ורק אם הגיע לכלל סכנת חיים ממשית וניצל. כמו דרך, גם חולה יכול להיות לעיתים במצב של סכנה, ולעיתים במצב שאינו בסכנה. שונה היולדת משאר החולים בכך שכל עוד שמצבה הרפואי משתפר לאחר הלידה, חז"ל הגדירו בפירוש מתי היא כחולה שיש בה סכנה, לעומת השלבים בהם היא עוברת להיות חולה שאין בה סכנה.

ב. יולדת בהלכות שבת

דין היולדת לעניין סכנת החיים בה היא נמצאת מוזכר בהלכות שבת ובהלכות יום הכיפורים. בשולחן ערוך (של, ד) נפסק:

"כל שלשה ימים הראשונים אפילו אמרה אינה צריכה מחללין עליה את השבת; משלשה ועד ז', אמרה: אינה צריכה, אין מחללין; מכאן ואילך אפילו אמרה: צריכה אני, אין מחללין עליה אלא הרי היא עד שלשים יום כחולה שאין בו סכנה."

החלוקה הפשוטה היא שכל שבעה ימים ראשונים הרי היא כחולה שיש בה סכנה, ומשבעה עד שלושים הרי היא כחולה שאין בה סכנה.¹⁰⁸

אך קודם שנעסוק בגדר הסכנה בה נמצאת היולדת בימים אלו, יש לציין את דברי המשנה ברורה שהשווה בין גדרי חולה שיב"ס בהלכות שבת לבין גדרי חולה שיב"ס לעניין ברכת הגומל, לשיטת הראשונים הסוברים שיש לברך רק על חולה שיב"ס כמובן. כך כותב המשנה ברורה:

"כגון מכה של חלל - או שאר חולי שיש בו סכנה כגון קדחת של כל הגוף (שקורין שוידעריין) כמבואר בסימן שכ"ח ועיין בה"ל.

וכן נוהגין באשכנז - וכתב המ"א דקצת נוהגין כסברת המחבר וכן דעת הא"ר לדינא וכן כתב במגן גבורים שכל שחלה בכל גופו שכיוצא בזה מחללין עליו את השבת ע"י עובדי גילולים מברך הגומל [והביא כן בשם הרדב"ז] וכעין זה כתב ג"כ הח"א אך שכתב שמ"מ לא יברך אא"כ נפל למטה לא פחות מג' ימים ועיין ביאור הלכה דאם מחלתו הוא דבר שיש בו סכנה אפילו בפחות מג' ימים נמי צריך לברוכי:"

משמע בפירוש מהמגן גיבורים ששייך להשוות בין דין חולה שאין בו סכנה לעניין שבת לחולה שאין בו סכנה לעניין חיוב הגומל. לשיטת המגן גיבורים, כל שמחללין עליו את השבת על ידי

¹⁰⁸ מבלי להתייחס כמובן לחילוקי הדינים המדויקים בתוך השבעה ימים הראשונים לעניין שבת ויוה"כ.

עובדי גילולים הרי הוא כחולה שמחויב לברך הגומל לכשיתרפא, וידועה ההלכה שחולה שאין בו סכנה מחללין עליו שבת על ידי עכו"ם, לעומת חולה שיב"ס שמחללין עליו שבת על ידי ישראל.¹⁰⁹

ב. היחס בין חילול שבת על היולדת לברכת הגומל של היולדת

מבואר אם כן, שלדעת כמה אחרונים כל חולה המוגדר כחולה שאיב"ס לעניין שבת, הרי הוא חולה שלדעת המחבר יהיה חייב בברכת הגומל. לכאורה, דברי המגן גיבורים דורשים הסבר. האם מסתבר לומר שכיוון שההלכה מגדירה חולה זה כחולה שאיב"ס לעניינים הלכתיים, נוכל לומר כי הוא יתחייב בברכת הגומל אף אם חכמי הרפואה אומרים שאינו אפילו מוגדר כחולה שאיב"ס? הרי לכאורה אדם מתחייב בברכת הגומל לא על פי הגדרתו הרפואית-הלכתית לעניין הלכות שבת, כי אם על פי הגדרתו הרפואית שאותה הרופאים מגדירים, ואם על פי הגדרותיהם הוא לא מגיע לכלל חולה שאיב"ס, כיצד נוכל לחייב אותו בברכת הגומל רק מפני שלעניין שבת הוא כחולה שאיב"ס? לכאורה, היולדת לא תוכל לברך הגומל עד לאחר שבעה ימים לשיטת ה"ר יוסף, ולשיטת הערוך היא תצטרך להמתין עד לאחר שלושים יום. הייתכן?

קודם שנציע תשובה לשאלה זו, יש לדון בהגדרתה הרפואית-הלכתית של היולדת. בתשובה ארוכה ביביע אומר (ז, נג) נשאל הרב עובדיה, שאם כיום שינו הרופאים את עמדתם והיולדת יוצאת מכלל סכנה כבר תוך שלושה ימים ללידה, האם תשתנה ההלכה אף היא ותחייב יולדת לצום ביוה"כ שחל תוך שלושה ימים ללידתה? בדבריו הוא מצטט את דבריו של חכם אחד שהציע שאכן יש לשנות את ההלכה על פי דברי הרופאים. הרב עובדיה חולק עליו מכל וכל ואומר שלמרות דברי הרופאים, אנו אין לנו אלא דבריהם של חז"ל שהגדירו לנו מרוח קדשם מה דינה של היולדת ואל לנו לסור מדבריהם. כך כותב הרב עובדיה:

"... אמנם ראיתי במאמר של חכם אחד שהובא בקובץ "תחומין" חלק ד' (עמוד תנד), שכתב להלכה, שאם היולדת בתוך שלשה ימים ללידתה אומרת שהיא בריאה ואינה צריכה לאכול ביוה"כ"פ, וגם הרופאים אומרים כן, יש לה להתענות... והוסיף, שכבר שאל לכמה רופאים מומחים בדין זה בכלל, וענו ואמרו שיולדת יכולה לצום ולהתענות אפילו בתוך שלשה ימים ללידתה. וסיים, ודברי אלו להלכה ולא למעשה עד שיסכימו עמי גדולי ההוראה. ע"כ. ואני אומר שאין דבריו נכונים כלל לא להלכה ולא למעשה... שהרי הוא מעיד שהרופאים אומרים כן בכל יולדת תוך שלשה ימים, שיכולה לצום ולהתענות, וזה היפך דברי כל הפוסקים שפסקו ע"פ דברי חז"ל שבתוך שלשה ימים הרי היא כמסוכנת ואסור לה להתענות. ומי ישמע לרופאים נגד קבלת רבותינו אשר מפייהם אנו חיים, ובפרט במקום סכנת נפשות. ...

ובאמת כי לא מפי חכמי הרפואה והטבע אנו חיים, אלא אך ורק על רבותינו ז"ל אנו סומכים, ואפילו יאמרו על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, אנו שומעים להם, כי הם קבלו איש מפי איש עד משה רבינו, ולא נסמוך כלל על הרופאים שלא דיברו אלא מסברתם שאמרו על פי נסיונות ואומדנות, מבלי שישגיחו על ספקות שיפלו בהחלטותיהם וכו'. ע"ש... אין לנו להתחשב בדברי הרופאים שאומרים שיולדת בתוך שלשה ימים יכולה להתענות, שזהו נגד קבלת חז"ל מסוד ה' ליראנו, וכמ"ש הגאון רבי ישעיה ברלין בשאלת שלום הנ"ל, שבתוך שלשה ימים ללידתה הרי היא בחזקת סכנה

¹⁰⁹ שולחן ערוך (שכח, יב): "כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה, משתדלין שלא לעשות ע"י א"י וקטנים ונשים אלא ע"י ישראלים גדולים ובני דעת."

ואפילו אמרה איני צריכה לאכול מאכילים אותה. ומאן ספין ומאן רקיע לחלוק על דבריהם, ובפרט במקום סכנת נפשות."

מבואר מדבריו של הרב עובדיה כי הוא לא נחלק כי על חכמי הרפואה בהגדרותיהם הרפואיות של היולדת שהשתנו ממה שחז"ל הגדירו, וברור הדבר שלא נשקפת סכנה לחייה בשלושת הימים שלאחר לידתה. יחד עם זאת, גם במצב בו יתירו לה הרופאים לצום תוך שלושה ימים ללידתה, אנו אין לנו אלא דברי חז"ל הקדושים על פי מה שהגדירו לנו מרוח קדשם, ואל לנו ללכת אחרי דברי הרופאים וקביעותיהם המשתנות מאחד לרעהו חדשים לבקרים. על פי הרב עובדיה, הגדרתה ההלכתית של היולדת הוא לאו דווקא תואם את המציאות, אלא הוא דין שקבעו לנו חז"ל. כל זאת כתב הרב עובדיה לעניין שבת ויוה"כ. אך האם נוכל לומר שאף לעניין ברכת הגומל אנו מתייחסים להגדרות ההלכתיות שחז"ל קבעו לנו אף על פי שאינן מחייבות להסתדר עם המציאות? או שמא לעניין הצלה מסכנה אנו מקבלים את הגדרת הרופאים בדבר?

לפני שנביא מספר אחרונים שדנו בשאלה זו גופא, נקדים ונאמר שאמנם פסק השולחן ערוך עד מתי מברך הגומל, אך לא פסק מאימתי מברך הגומל. על כך כותב העטרת זקנים (ריט ס"ק ב):

"ונכון שלא כו'. דעד ה' ימים מברך, אמנם לא כתבו מאימתי מברך, ונראה שאין לברך עד שיצא מהצרה לגמרי, וכן בחולה עד שיחזור לבוריו לגמרי. וכמו שכתוב במכילתא (משפטים ו) על הפסוק (שמות כא, יט) והתהלך בחוץ, וכן פירש רש"י (שם), הרי כל זמן שאינו הולך על בוריו עדיין הוא בספק סכנה, וא"כ לענין ברכת הגומל אין הטובה שלימה כל זמן שלא נגמרה, ואולי במה שתקנו לומר גמלני כל טוב, שפירושו הטוב הוא כולה ולא רובה, וכן אמרו חז"ל (בראשית רבה ד, ו). למה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא נגמר כו', הרי שלשון טוב מורה על טובה שלימה שנגמרה בטובה ובמלואה."

חילוקו של בעל העטרת זקנים ברור, כיוון שברכת הגומל נתקנה על הודאה, חייב אדם להודות אך ורק כאשר יצא מהצרה באופן מלא, רק כאשר ניתן לומר כי ה' גמלו כל טוב. לא רק טוב חלקי. כמו כן, מובן מהעטרת זקנים שאין להשוות בין גדרי חולה בשבת לגדרי חולה בברכת הגומל. על פי זה לכאורה, תוכל לברך היולדת אך ורק כאשר תחזור לבריאות שלימה, ולא לפני כן.

כף החיים (שם ס"ק ז) דן בעניין היולדת ממש, ואכן פוסק שכיוון שאין לברך עד אשר החולה ילך על בוריו, אל לה ליולדת לברך אלא לאחר שבעה, שאז היא יוצאת מכלל סכנה. כך הוא כותב:

"... ולפ"ז יולדת אינה מברכת הגומל עד לאחר ז' כי אז נתרפת לגמרי והרי היא כשאר כל אדם כמ"ש לקמן סימן תרי"ז סעיף ד' יעו"ש."

אכן הכף החיים לומד שיכולה לברך רק לאחר שבעה מהלכות יום הכיפורים בסימן תרי"ז, שם מבואר שלאחר שבעה הרי היא כחולה שאין בה סכנה.

שני אחרונים נוספים דנו אף הם בסוגיא. בשו"ת שלמת חיים (או"ח קצח), הרב יוסף חיים זוננפלד נשאל שלכאורה כיוון שיוולדת מוגדרת כחולה שאיב"ס כל שלושים יום לעניין יום הכיפורים, היא מוגדרת כך אף לעניין ברכת הגומל, ותמתין מלברך עד לאחר שלושים יום. על כך עונה ר' יוסף חיים זוננפלד:

"לענ"ד אינו דומה לשאר חולי, דהרי חלקו גם בתוך ז' אם אמרה צריכה אני, דאין כל הטבעים שוים, והנה לאחר ז' יצאה מכלל סכנה הטבעית, ולהחזיקה בחולה עד השלשים אין מן הראוי כי מצפים לרחמי שמים שתהיה בריאה בשלימות ... ומ"מ פשוט שאם היולדת מרגשת בעצמה שהיא עדיין חלושה, נכון להמתין עד שתרגיש בריאות שלימה."

ראשית, משמע מדבריו כי יולדת איננה דומה לשאר חולה שיב"ס, כי מצינו חילוק גם בתוך שבעה לעניין שבת ויום הכיפורים. שנית, תוך השבעה משמע שראוי שלא לברך, ולאחר השבעה ודאי תוכל לברך אף על פי שעדיין קצת חולה, אלא אם כן איננה מרגישה עדיין בריאה לגמרי. על סברא זו ניתן להקשות מדין הולכי דרכים, שמרגע שהגיעו למקום ישוב יוכלו לברך אף על פי שעדיין עייפים מטורח הדרך.

הרב חיים דוד הלוי בשו"ת עשה לך רב (ו, יד) דן אף הוא בשאלה זו, וכך הוא כותב:

"... אלא שלנדון דידן לא ידעתי למה פסק הרב כף - החיים לגבי ברכת הגומל שבעה ימים כדי לתת לה דין בריאה כמו בצום יוה"כ"פ, והלא שם בפקוח נפש עסקינן, וראו רבותינו להחמיר עד שבעה ימים שרק אז יהיה דינה ככל אדם. אבל לענין ברכת הגומל אפשר לחושבה בריאה כבר ביום השלישי, שהרי גם לגבי יוה"כ"פ "משלשה ועד שבעה רק אם אמרה צריכה אני נותנים לה" משמע שאם מרגישה בעצמה בריאה וכחה אתה לצום יכולה לצום, ואם - כן למה לא תחשב כבר בריאה כבר ביום השלישי, ותוכל לברך. אלא שכך פסק בכף - החיים ולא ראיתי למי שחלק עליו בזה, וכנראה שכך נוהגים."

אמנם עדיין יש אולי מקום להקשות מסברא על סברותיהם של ר' יוסף חיים זוננפלד והרב חיים דוד הלוי. שניהם סוברים שדין הגומל בחולה איננו חופף לדין חולה לעניין שבת. יכול להיות מצב שאדם יוגדר כחולה שאיב"ס לעניין הלכות שבת ויוה"כ, אך לעניין הודאה לה' על הטובה שגמל איתו, כבר נחשב שהבריאה מהמחלה. לכאורה דבר זה הינו תרתי דסתרי. לפי זה, ייתכן מצב שבו בשבת בבוקר תברך היולדת "הגומל" ותודה לה' על הטוב שגמל איתה, ולערב יחללו עליה שבת על ידי עכו"ם, וכי יש היגיון בדבר? אולי ניתן להציע הסבר לכך על פי מה שכתב הרב עובדיה. דעתו של הרב עובדיה היא שלא ניתן להקל כנגד הוראת חז"ל לגבי הגדרתה של היולדת כחולה, אף אם הרופאים מגדירים אותה כבריאה. על פי זה, הגדרותיהן של חז"ל הן דין ולא מציאות. אך ברכת הגומל לא נתקנה על דין, כי אם על מציאות. מציאות היולדת היא שברוב הפעמים כבר מספר שעות לאחר הלידה איננה עוד בכלל סכנה כלל וכלל וכעת היא התחילה את תהליך ההתרפאות. אמנם היא עדיין עייפה מטורח הדרך, אך כמו שציינו קודם, לכאורה פשוט שכל אדם שהגיע למקום יישוב, אף שעדיין עייף מהדרך, יוכל לברך הגומל על הצלה. אלא שכמו שכתבו האחרונים, אמנם יכולה היולדת לברך קודם שבעה ימים, אך ראוי שתמתין עד שבעה ימים כי כן המנהג. אם כן, היה מן הראוי שנמתין עד לאחר שבעה ימים, אך פשיטא שאישה שבירכה הגומל תוך שבעה יצאה ידי חובתה.